

Haukugle *Surnia ulula*

Global utbredelse

Haukugla er sirkumpolart utbredt. Den hekker i nordlige deler av barskogsbeltet, tvers over Eurasia og Nord-Amerika, med én underart på hvert kontinent.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Haukugla hekker i bjørkebeltet og høyereliggende barskog over hele landet, vanligst i Nord-Norge og mest fåtallig på Vestlandet. Atlas-kartet viser en videre utbredelse enn hva som tidligere var kjent. I Nord-Norge har nemlig haukugla hekket også i Vesterålen og på Senja. I Sør-Norge har den hekket også i Sør-Hedmark på grensa mot Akershus, i Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder (se Bengtson 1990) og Vest-Agder, og sannsynligvis i Akershus. På Vestlandet har den hekket flere steder i indre deler av Møre og Romsdal samt Sogn og Fjordane (se også Håland & Ugelvik 1989), samt minst én gang i Hordaland (Jacobsen 1984).

Haukugla lever nesten utelukkende av smågnagere og spissmus, men kan ta fugler opp til rypestørrelse (Sonerud 1991b). Byttet lokaliseres ved synet. Derfor sitter haukugla høyt når den jakter (Sonerud 1992), og er avhengig av åpen skog med sparsom markvegetasjon. Tradisjonelt habitat er høytliggende og skrinn bar- eller bjørkeskog. Siden ferske hogstflater med gjenstående skraptrær er velegnet habitat, kan haukugla nå hekke også i lavereliggende skog (Sonerud 1991a). Habitat- og fødevalg varierer med årstiden (Ims 1982, Sonerud 1986, Nybo & Sonerud 1990): Så lenge marka er snødekt, jakter haukugla mest i skog og tar klatremus (i Finnmark rødms). Når marka er snøfri utnyttes i større grad hogstflater og andre grasrike habitat med markmus/fjellrotte. Som reirplass benytter haukugla svartspetthull, rugeholker, toppen av brukne trær eller kråkereir.

I smågnagerår hekker parene oftest 2-3 km fra hverandre, av og til ned til 600 m (Sonerud m.fl. 1987). Leveområdet til radioinstrumenterte haukugler i Hedmark var 1.4-3.9 km² for tre hanner i hekketiden og 2.6-8.5 km² for to hunner utenom hekketiden (Bækken m.fl. 1987).

Utenom hekketiden, særlig i august-oktober når de mest omfattende forflytningene skjer, kan haukugler påtreffes i åpent terreng over hele landet. I september 1983 ble flere observert i snaufjellet på vei fra Østlandet til Vestlandet, én hele 1750 moh oppunder Hardangerjøkelen.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

I høyereliggende skogsområder, særlig i Nord-Norge, er haukugla ofte den vanligste ugla i smågnagerår. I visse år er nok antall hekkende par i Norge i størrelsesorden 1000-10.000, i andre år kanskje mindre enn 100. Siden haukugla er en nomade, har den ingen stedefast norsk bestand, men én felles for Fennoskandia og Russland.

Forekomsten i Sør-Norge har økt de siste 10-20 årene, både midlertidig i forbindelse med den store

invasjonen høsten 1983 og hekkinger de påfølgende årene (Jacobsen 1984, jfr. SOF 1990), og mer permanent i forbindelse med bestandsskogbrukets åpning av barskogslandskapet (Sonerud 1991a).

Hekkebiologi

Av uglene våre er haukugla den letteste å oppdage, fordi den jakter om dagen og ofte sitter i toppen av de høyeste og mest frittstående trærne. Dersom man kommer for nær reiret eller en nylig uthoppet unge, vil oftest minst én av de voksne varsle og eventuelt angripe. Hannens territoriesang, som kan høres både om dagen og om natten fra februar til mai, er relativt svak og lite egnet til å oppdage hekkende par.

Eggleggingen kan foregå fra begynnelsen av mars til midten av mai. Tidspunkt og kullstørrelse bestemmes av tilgangen på smågnagere. Haukugla synes å være hovedsakelig monogam, men bigyni er påvist (Sonerud m.fl. 1987). I et gitt område hekker haukuglene ikke i det hele tatt i 1-2 av de 3-4 årene i en smågnagerperiode, og oftest er de ikke engang til stede. Derfor vil utbredelseskartet i stor grad gjenspeile om Atlas-rutene ble undersøkt i smågnagerår.

Trekkforhold

Haukugla er en nomade som forlater et område når smågnagerbestanden bryter sammen, og invaderer det på nytt først når smågnagerbestanden nærmer seg toppfasen igjen 2 år senere. Både unge og gamle av begge kjønn deltar i vandringene. Flere individer ringmerket som hekkefugler i Hedmark er kontrollert i nærheten året etter hvis smågnagerbestanden fremdeles har vært høy, men bare ett er funnet igjen etter at smågnagerbestanden har brutt sammen: En hann merket i april 1984 ble funnet død i Kalix i Nord-Sverige i oktober 1986, 826 km unna. Individer merket som unger i Norge er funnet igjen 193-1875 km unna. Lengst vandret et individ som ble merket i Midt-Hedmark i mai 1985 og funnet nordøst for Moskva i Russland i juni 1986.

Geir A. Sonerud

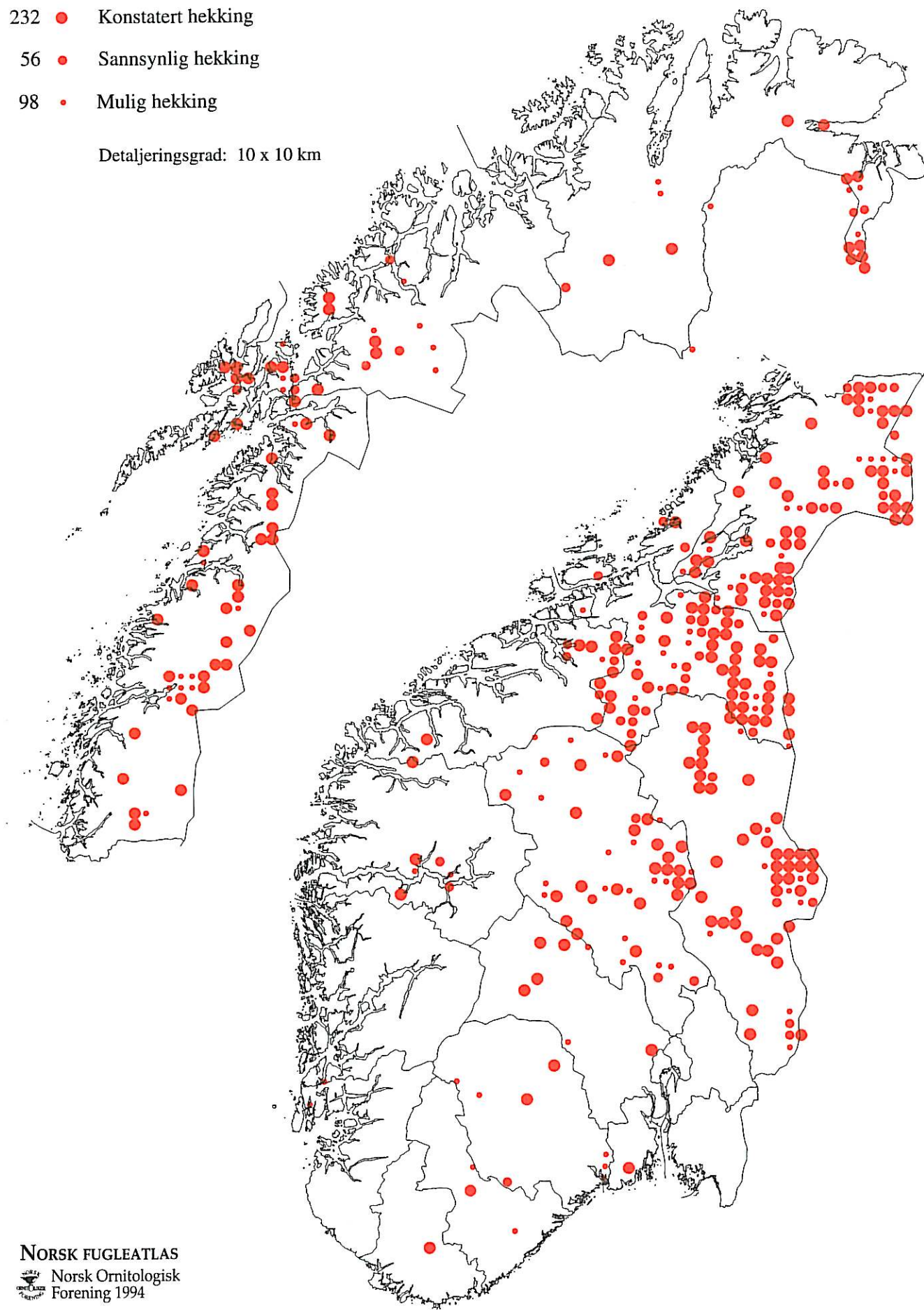
Haukugle *Surnia ulula*

232 ● Konstatert hekking

56 ● Sannsynlig hekking

98 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

NORSK FUGLEATLAS

Norsk Ornitologisk
Forening 1994